

Co-funded by the Erasmus+
Programme
of the European Union

Харківський національний
університет
імені В.Н. Каразіна

Національна академія
правових наук
України

Юридичний факультет
кафедра конституційного
і муніципального права

Науково-дослідний інститут
державного будівництва і
місцевого самоврядування

Тема 5 ТЕОРІЇ РЕГІОНАЛІЗМУ В СУЧАСНИХ ПОЛІТИКО- ПРАВОВИХ ДИСКУРСАХ

**МОДУЛЬ ЖАНА МОНЕ
«ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ ТА РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС»**

ПЛАН

1. Теоретичне осмислення регіоналізму в 50-х – 70-х роках ХХ ст. на фоні становлення й поступового розвитку процесів європейської регіональної інтеграції («старий» регіоналізм).
2. Теорія «нового» регіоналізму Б. Хеттне і Ф. Содербаума: передумови виникнення, зміст, особливості.
3. Критика теорії «нового регіоналізму» (Дж. Лаверінг, Дж. Харрісон).
4. Регіоналізм в умовах глобалізації та інформатизації суспільства: сучасний теоретичний дискурс (теорія кластерів регіонального миру і безпеки, концепція ідентичності в рамках регіональних і глобальних процесів).

“Хвилі” теоретичних підходів до дослідження регіонів
(«Світова політика регіоналізму. Теорія і практика» (2005)
за ред. М. Фаррелл, Б. Хеттне, Л. ван Лангенхове)

Перша хвиля
(1950-1990-ті рр.)
Старий регіоналізм

Друга хвиля
(від 1990-х рр. дотепер)
Новий регіоналізм

теорія інтеграційної
динаміки в світі та
регіональних інтеграційних
процесів у Європі

теорія взаємозалежності
та взаємодії
регіональних акторів
в умовах глобалізації

СТАРИЙ РЕГІОНАЛІЗМ

1

Історично поняття «регіон» асоціювалося з географічною областю, яка об'єднує дві чи більше держави, обмеженою або природними кордонами або існуючою в світовій практиці сферою впливу

2

Регіони розглядалися як частина існуючої системи міжнародних відносин, як складова частина блокової політики

3

Регіоналізація, або процес формування регіонів, відбувалася ззовні, за допомогою включення тих чи інших держав до регіону провідною, домінуючою державою

ТЕОРІЇ СТАРОГО РЕГІОНАЛІЗМУ

1

Неореалізм

2

Ліберальні підходи

3

Інституціональні теорії

4

Неоінституціональні теорії

**Мортон Каплан (1921-2017), представник теорії
політичного реалізму, вперше в політології
використав термін «регіон» у значенні «підсистема»**

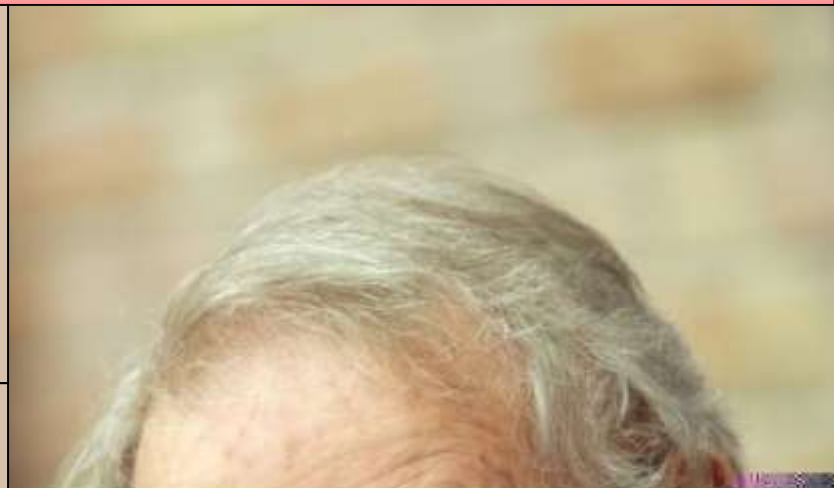
**Підсистема підтримує системні зв'язки
більш високого міжнародного рівня,
а також дозволяє пояснити поведінку
регіональних суб'єктів за допомогою
інтерпретації місцевих особливостей,
що мають спільні соціоісторичні корені**

**При цьому визначення регіону зводиться
до географічних областей, наприклад,
щодо Африки чи Близького Сходу**

Кеннет Уолтц (1924-2013), американський політолог, представник теорії неореалізму

Підсистема - новий рівень аналізу
між індивідуальним (держава)
і міжнародним інститутами

Підсистема має ті ж характеристики,
що й міжнародна система,
зокрема, вона може мати
полярності (центр і периферію)
і бути відкритою для зовнішнього
впливу вищестоящих систем,
мати власні міжнародні
інституції та власні субрегіони

Карл Дойч (1912-1992), німецький соціолог і політолог, наприкінці 1950-х років сформулював концепцію «спільнот безпеки», яка суттєво вплинула на подальший розвиток теорії регіональної інтеграції

К. Дойч сформулював «договірний» (транзакційний) підхід до регіоналізації, суть якого полягає в тому, що група держав, яка не розглядає силу як засіб вирішення конфліктів, у договірний спосіб утворює «співтовариство безпеки»

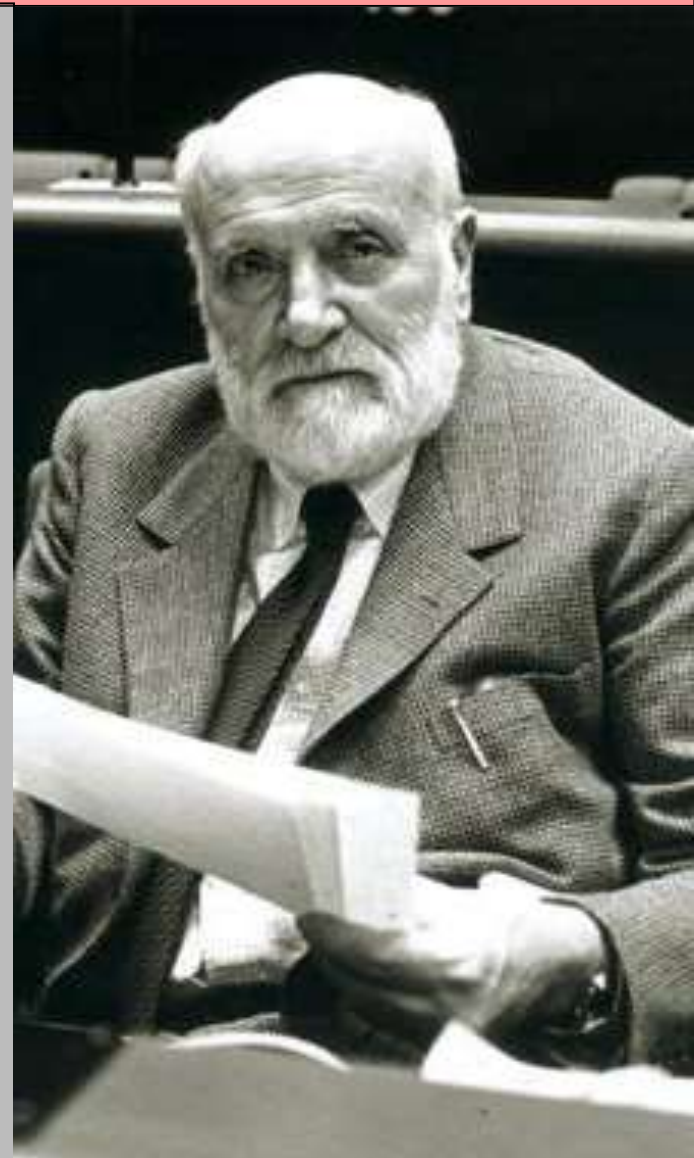
При цьому держави зберігають свої суверенні позиції, регіональні інституції допомагають їм вирішувати конфлікти, а транскордонні соціально-економічні угоди виступають в якості основних драйверів розвитку зв'язків між членами спільноти

Альт'єро Спінеллі (1907-1986) та Ернесто Россі (1897-1967) - італійські комуністи-антифашисти

**Склали «Маніфест
Вентотене»,
який згодом
привів до
Європейського
федералістського
Руху**

**Маніфест закликав
до федерації
Європи і всього
світу як
способу запобігання
майбутнім війнам**

Давид Мітрані (1888-1975), британський політолог румунського походження, представник теорії неофункціоналізму

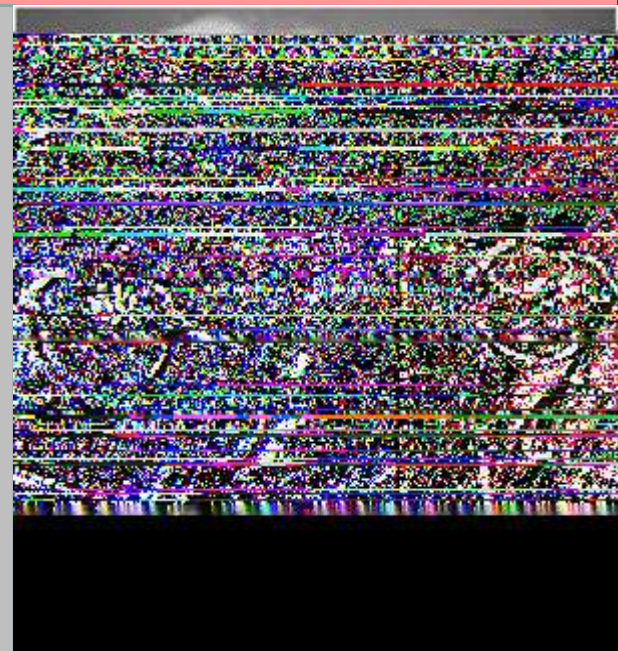
Вбачав за можливе продемонструвати, що держава – це вже «пройдений етап» суспільного розвитку, а міжнародне (транскордонне) співробітництво краще за регіональне

Критикував як федералізм, так і неофункціоналізм на тій підставі, що обидва вони ґрунтувалися на території, а не на функціях

Вважав територіальність частиною вестфальської логіки, що мала на увазі конфлікт і війну, але водночас визнавав Європейське об'єднання вугілля і сталі цілком прийнятною організацією

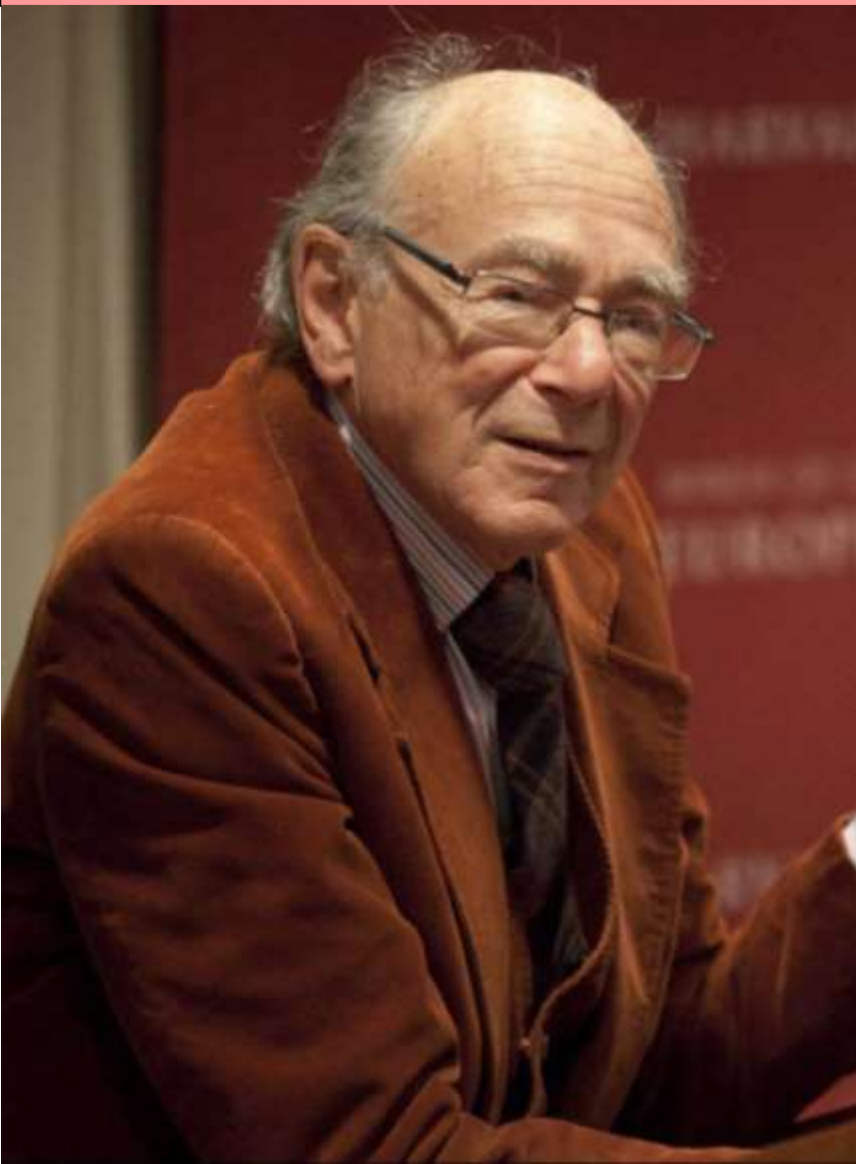
**Ернст Хаас (1924-2003), американський політолог
німецького походження, основоположник теорії неофункціоналізму**

Сформулював поняття **«регіональної інтеграції»** як процесу, за допомогою якого політичні діячі в декількох різних національних умовах переконані в необхідності змістити свою лояльність, очікування і політичну діяльність в напрямку нового центру, чия інституції матимуть або потребуватимуть більше компетенції порівняно з тими національними державами, що існували раніше

Розглядав регіональну інтеграцію як той критерій, за яким можна було б вимірювати «прогрес»

**Стенлі Хоффманн (1928-2015), американський політолог
австрійського походження, прибічник міжурядового підходу
до регіональної інтеграції**

Стверджував, що інтеграція не буде поширюватися від політики низького рівня (економіка) до сфери високої політики (безпека)

Вважав, що регіональна інтеграція відбудуватиметься тільки доти, поки вона збігатиметься з національними інтересами і «захоплюватиме націю з її багажем спогадів і проблем»

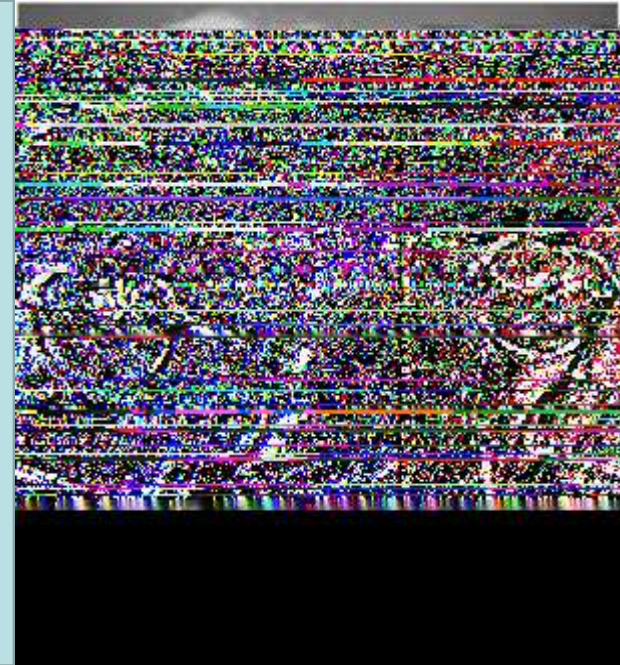
**Створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС)
і його швидкий розвиток, зокрема, оформлення
Митного союзу, стало підтвердженням
*неофункціоналістських підходів.***

Європейське економічне співтовариство (ЄЕС) у 1993 році

Однак поступово європейська інтеграція почала дедалі більше відхилятися від неофункціонального теоретизування

Е. Хаас відповів на критику, назвавши дослідження регіональної інтеграції «до-теорією» (виходячи з того, що не було чіткого уявлення про залежні й незалежні змінні), потім послався на широке поле в застосуванні у контексті «морального зносу» і в підсумку запропонував, що вивчення регіональної інтеграції має перестати бути предметом «самим по собі»

Вивчення регіонів і регіональної інтеграції поступово поступилося місцем на користь більш широкої та нетериторіальної логіки та моделей інтеграції і взаємозалежності

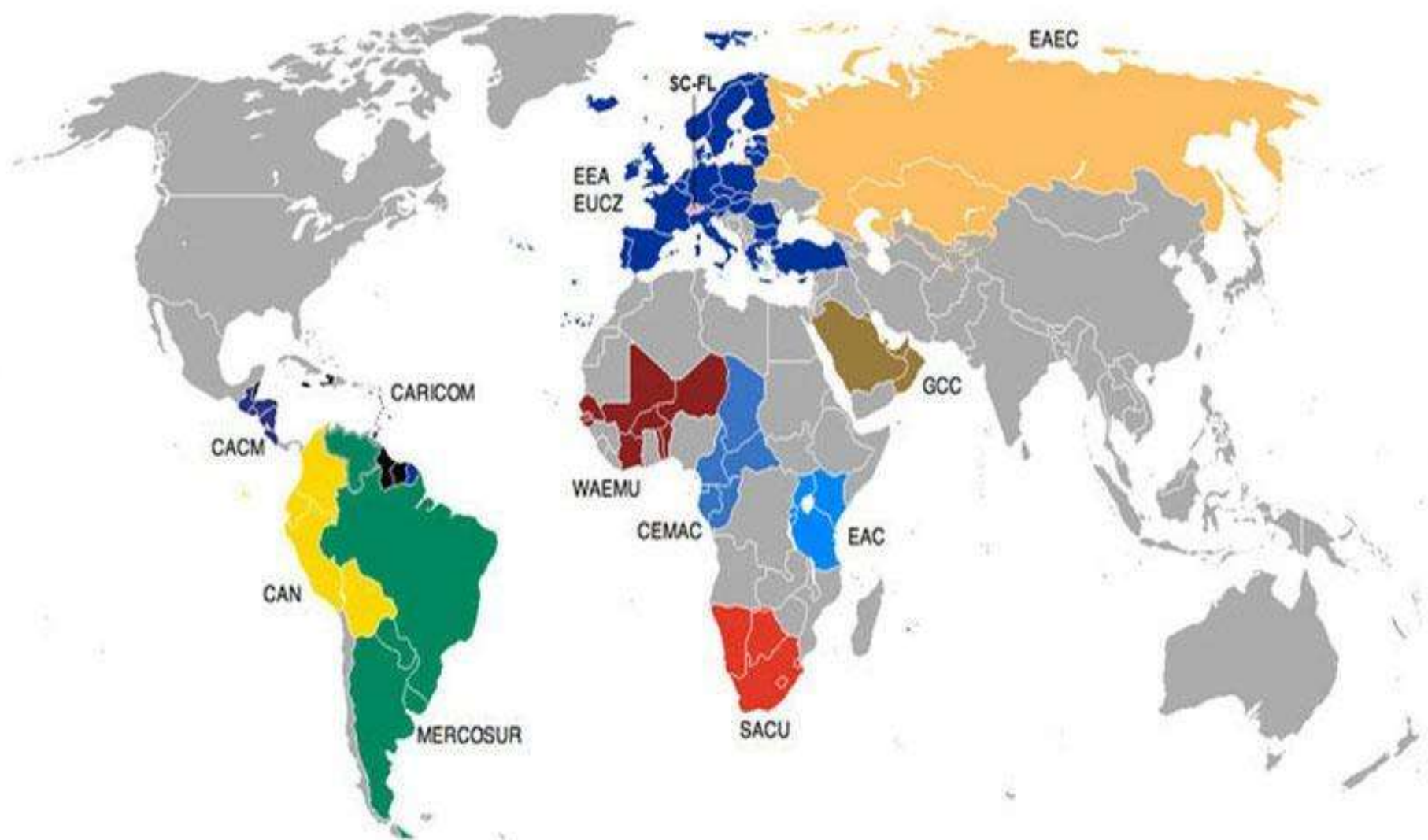
На початку 1970-х років «старий регіоналізм» почав втрачати більшу частину свого динамізму в Європі, а згодом – і в країнах, що розвиваються

На зміну йому в 1980-х – 1990-х роках прийшов «новий» регіоналізм

«Новий регіоналізм» (глобальний регіоналізм, відкритий регіоналізм, м'який регіоналізм) відрізняється від традиційного розвитком в умовах багатополярності світу, відкритістю, формуванням «знизу», участю недержавних і субнаціональних акторів

Нова регіоналізація веде до світоустрою (поліцентричної світової системи) багатополярного світу, що ґрунтується на взаємовигідній взаємодії декількох великих держав і регіональних взаємодіючих, конкуруючих угруповань

Регіональні інтеграційні об'єднання в сучасному світі

Виникнення теорії «нового регіоналізму» було спричинене такими факторами:

1

започаткованим переходом від біполярної до багатополлярної системи міжнародних відносин

2

відносним ослабленням гегемонії США і зростанням їхньої лояльності до процесів регіоналізації

3

**перебудовою глобальної політико-економічної системи і переважанням в ній трьох стовпів:
Європейського Союзу, Північноамериканської зони вільної торгівлі та Азіатсько-Тихоокеанського регіону**

4

розпадом Вестфальської системи, в центрі якої перебували національні держави, і зростанням економічної, політичної та соціальної взаємозалежності

5

процесом глобалізації фінансової, торговельної, виробничої та технологічної сфер, що призвело, в свою чергу, до нової структури міжнародного поділу праці

Основні відмінності між «новим» і «старим» регіоналізмом:

1

суб'єктами регіонального будівництва в «старому» регіоналізмі вважалися виключно держави, а в «новому» – і держави, і недержавні суб'єкти (територіальні одиниці держав, громадські формування, тощо)

2

проблематика «старого» регіоналізму будувалася навколо співпраці у військовій та економічній галузях, тоді як новий регіоналізм вивчає взаємодію у всіх сферах суспільного життя

3

«старий» регіоналізм був спрямований на захист регіональних гравців від негативного впливу глобалізації, нагадуючи протекціонізм; натомість новий регіоналізм, розцінює зростаючу економічну взаємозалежність і співробітництво держав усередині регіону як складову частину розвитку світової економіки та передумову процесів глобалізації

4

переважання «закритих» для вступу нових членів угруповань при «старому» регіоналізмі, натомість переважання «відкритих» інтеграційних об'єднань у «новому»

5

«старий» регіоналізм розвивався «зверху вниз», тобто ініціатива виходила від правлячих кіл, тоді як «новий регіоналізм розвивається «знизу вгору»

«Новий» регіоналізм являє собою всеосяжний, багаторівневий процес здобуття регіональним простором однорідності в різноманітних сферах, серед яких особливе значення надається культурі, безпеці, економіці й політиці

Процес цей протікає на декількох рівнях: глобальному, міжрегіональному та внутрішньорегіональному

Згідно з поглядами Б. Хеттне і Ф. Содербаума, існує три стадії регіональної організації:

1

«Дорегіональна» стадія, коли потенційний регіон являє собою географічний і соціальний конструкт з чіткими кордонами, не маючи при цьому спеціалізованих інструментів регіональної кооперації

2

Стадія міждержавної регіональної взаємодії / регіональної інтеграції, коли в регіоні, що формується, відбуваються ті, що диктуються потребами ринку і суспільства в цілому, процеси культурного, економічного, політичного і військового співробітництва

3

Фінальна стадія регіональної організації, коли регіон являє собою активного учасника міжнародних відносин, володіючи власною регіональною ідентичністю, легітимністю і вивіреною механізмом прийняття рішень

**3 точки зору представників нового регіоналізму,
всі регіони світу об'єднані в три великі групи:**

1

**Регіони, що становлять «ядро» світової системи, тобто ті регіони, які мають найбільшу вагу в сучасному світі:
Північна Америка, Європа і Східна Азія.**

2

**Регіони, що знаходяться на проміжній стадії свого розвитку,
тобто між «ядром» і периферією:
Південна Америка, Центральна Європа і Південно-Східна Азія**

3

**Регіони на периферії світового розвитку,
тобто регіони з нестабільними в політичному
і стагнаційними в економічному плані системами
(війни, заворушення, відставання в розвитку)**

Література:

1. Верменич Я. Концепт регіоналізму в сучасній термінопрактиці. *Регіональна історія України: збірник наукових статей*. 2014. Вип. 8. С. 19–54.
2. Мирна Н. В. Сучасні тенденції регіоналізації та її роль в європейських інтеграційних процесах. *Державне будівництво*. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeBu_2013_1_34.pdf.
3. Михайленко, Е. Б. «Старый» и «новый» регионализм: теоретический дискурс: курс лекций / науч. ред. М. М. Лебедева Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2014. 116 с.
4. Никитина М. Г. «Новый регионализм» и преодоление периферийности. *Український географічний журнал*. 2011. № 3. С. 48-52.
5. Панова В. Парадигма «нового регіоналізму» в Європейському Союзі. *Віче*. 2008. № 14. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/1022/>
6. Савельєв Є. «Новий регіоналізм» і розвиток теоретичних аспектів кластероутворення. *Вісник економічної науки*. 2013. № 2. С. 142-144.
7. Ушакова Ж. С. Основні підходи до дослідження регіоналізму як об'єктивного процесу сучасної світової політики. *Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич*. 2009. Вип. 19. С. 321-334.
8. Яковюк І. В. Європейський регіоналізм у контексті розбудови Європейського Союзу. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2004. Вип. 8. С. 57-68.